

38 . Brăila | Punct: vatra medievală a orașului | Anul: 2003

Anul: 2003

Cod RAN: 42691.01

Perioade: Evul Mediu

Epoci: Evul Mediu

Categorii sit: Domestic, Religios, ritual și funerar

Autori: Cristian Apetrei, Ionel Căndea, Niculina Dinu

Instituții: Universitatea Dunării de Jos, Galați, Muzeul Brăilei, Muzeul Brăilei

Rezumat

În anii 2002-2003 cercetările arheologice au continuat în ceea ce este numită vatra medievală a orașului Brăila. Cu prilejul acestei campanii a fost mai mult documentată succesiunea celor două elemente fundamentale: necropola creștină (sec. XIII-XIV) și citadela otomană (post 1540), care fac inconsistente aserțiunile de curând apărute privind prezența, chiar pe acest loc, a unei cetăți înainte de turci. Două sigilii din plumb pentru mărfuri aduse din Anvers și Brașov subliniază încă o dată importanța comercială a Brăilei și în secolele de stăpânire otomană a orașului.

Raport

În anii 2002-2003 cercetările arheologice au continuat în ceea ce numim vatra medievală a orașului Brăila. Perimetrul delimitat, așa cum am arătat în nota de mai jos, precum și protecția de care se bucură, ne permit să avansăm destul de încet, dar cu rezultate, cel mai adesea, interesante.

Trebuie să spunem că urmărim, atât cât este cu putință, cele trei necropole care au conturat însăși aria pe care a luat naștere și a evoluat așezarea medievală Brăila.

În acest sens am putut cerceta alte două puncte pe str. Cetății, respectiv nr. 59 și 72. Primul se află la circa 20 m spre N de punctul Cetății nr. 70 (Casa Perpessicius), unde a fost descoperită în 1986 necropola creștină a orașului datată sec. XIII-XIV. Aici, în această zonă, în 2003, am avut prilejul să putem cerceta arheologic cele două puncte amintite mai sus și care ne-au permis să adăugăm date noi în privința întinderii acestei prime necropole medievale a Brăilei.

Cel de-al treilea punct cercetat a fost str. Veche nr. 4 B.

Așadar, pe str. Cetății nr. 59, cercetarea a putut fi continuată – în raport cu Cetății 70 – după aproape 17 ani de la campania ce a relevat prezența acestei necropole creștine medievale ce precede, în mod indubitabil, fortificația din secolul al XVI-lea ridicată de turci.

Pe suprafața, pe care urma să se ridice o nouă casă, într-un cartier asaltat de dorința de a construi, la nr. 59 am putut practica o suprafață de 4 x 4 m. Cunoscând în general stratigrafia, așa cum s-a înfățișat ea în punctul Cetății 70, (deci la cca. 20 m spre S) ne așteptam la date similare. Mai întâi, pe toată suprafața de 16 m² a existat un strat de moloz de circa 0,90-1 m. Aspectul acestuia nu a fost omogen el fiind rezultatul intervențiilor din ultimii 30-40 de ani. Pe acest loc s-au mai efectuat lucrări de construcții în ultimii ani (nu de anvergură ci magazii, etc.) care au răscolit depunerile, astfel încât între -0,50 -1 m s-au găsit puține fragmente ceramice și câteva fragmente de oase. Ceramica aceasta este smălțuită (verde sau maro la interior și exterior, cu o pastă fină, bine arsă - cel puțin în parte). Subliniind încă odată cât de frământat sau mai bine zis răscolit este pământul în aria fostei necropole și a fostei citadele, adăugăm și mențiunea unei mandibule umane și a unei lulele (turcești) la circa -1,20 și -1,12 m.

Dacă în suprafețele cercetate pe Cetății 70 înmormântările creștine au apărut după -2 -2,10 m, dar

deranjate, aici, la -1,55 m au fost descoperite două cranii, respectiv M53 și M54, pentru că, atribuindu-le aceleași necropole, le-am numerotat în continuare. Mai mult, ca și în situația de vis-a-vis, în preajma celor două cranii s-au descoperit bârne groase sugerând resturile unor coșciuge, distruse și ele, ce pot să provină de la aceste două morminte sau de la altele. La adâncimea de 1,70 m au fost descoperite o serie de oase umane dar și de animale, situație surprinsă și în str. Cetății 70. Caracteristic este și faptul că între -1,20 -1,70 m nu există fragmente ceramice.

Pe măsura adâncirii suprafeței, prezența pământului negru afânat precum și o vertebră cervicală (la -1,95 m) ne-au dat certitudinea că, în mare, situația se repetă și vom surprinde și alte morminte, poate, nederanjate.

Într-adevăr, la -2,30 m aproape de axul secțiunii e apărut un nou schelet, de data aceasta întreg.

M55 - adâncimea 2,30 m. Capul la V și privirea spre E, lungimea în secțiune 1,70 m, oasele de la laba piciorului drept erau deranjate, probabil din cauza unor rădăcini vegetale, mâna dreaptă pe lângă corp iar stânga ușor pe bazin. Astfel, pentru prima dată în această necropolă unde surprindem întreg scheletul mormântului în secțiune, una dintre mâini este așezată pe bazin. Fără inventar.

Ulterior, spre V, la -2,60 m, a fost descoperit și pus în evidență M56, tot întreg.

M56 - adâncimea 2,60 m. Capul la V și privirea spre E, lungimea în secțiune 1,60 m; mâinile pe lângă corp. Fără inventar. Cu această situație a poziției mâinilor din M56, "revenim la normal" în această privință și rămânem în absolut în privința lipsei totale a inventarului.

Este adevărat că deasupra lui, deci în pământul așezat în groapa mormântului au fost găsite fragmente de cărămidă și câteva cioburi atipice.

Odată cu lărgirea secțiunii spre toate punctele cardinale s-a trecut practic la săparea fundației locuinței. Cu acest prilej au mai putut fi surprinse următoarele situații care ridică numărul mormintelor din cea mai veche necropolă a așezării medievale Brăila la 64.

Astfel, spre colțul de SE al S1 la -2,60 m a apărut doar capul din ceea ce a fost M57, orientat cu fața spre E. Restul scheletului a rămas în profilul de E al S 1. Subliniem că el are aceeași adâncime cu M56 ceea ce ne face să credem că orizontul de inhumări de la această adâncime, dintr-un motiv sau altul a scăpat, în general, neatins. Este o simplă ipoteză bazată pe faptul că de la această adâncime și M58 (-2,90 m) și M59 (-2,90 m), evidențiate doar pe cele două cranii ale scheletelor - ce la fel presupunem că se pierdeau în profilul estic al S1 -, au o poziție firească, privesc spre E, spre răsărit.

În schimb M60, 61 și 62 de pe latura de V a S 1 situate mai jos, la -3,10 m n-au putut fi studiate, ca și M63 și M64 de pe profilul sud-vestic, aflate mai sus la -2,20 m. Motivul a fost graba cu care s-a acționat de către excavatorul care n-a vrut să mai aștepte ca arheologul să procedeze la o elementară cercetare a scheletelor surprinse în zona capului³.

Astfel, săpăturile arheologice din str. Cetății nr. 59 au ridicat la 64 numărul mormintelor surprinse în cadrul celei mai vechi necropole creștine de la Brăila dar, din păcate, n-a dus decât la cercetarea a două dintre ele, surprinse în S 1 în întregime, evidențiind încă 5 morminte lăsate in situ (M53, 54 - -1,55 m), M57 (-2,60 m), M58 și M59 (-2,90 m).

Fără a mai stăruia asupra importanței respectării legii într-un astfel de demers, în cea mai veche necropolă creștină de pe teritoriul așezării medievale Brăila, vom prezenta în continuare observațiile prilejuite de practicarea unei case de 2 x 2 m, în curtea casei din str. Cetății nr. 72, adică o suprafață în continuarea celei din Cetății 70.

Și aici ridicarea unei noi locuințe a impus această cercetare ce nu s-a putut desfășura decât doar pe 4 m².

Stratigrafia, asemănătoare cu Cetății 70 și Cetății 59 a constat dintr-un strat masiv de gunoi și moloz (cca. 1-1,30 m) după care, la -2,30 m au apărut câteva oase de copil deranjate de amenajarea unui beci recent. La -2,60 m - din nou -2,60 m - s-au descoperit oasele de la genunchi în jos ale M65. În rest scheletul mormântului a rămas în peretele secțiunii, nepermițând astfel aflarea poziției mâinilor. În schimb așa cum

anticipam, dat fiind poziția mormintelor din S 1-S 3 din Cetății 70, ne-am convins că necropola continua spre E, ea "îmbrăcând", sau mai bine zis folosind, întreaga faleză înaltă a Dunării.

Fosta cetățuie, perimetrul fostei citadele a fortificației ridicată de turci după octombrie 1540 a fost precedată, mai întâi, de necropola creștină cea mai veche a așezării medievale, poate încă din vremea în care aceasta nu dobândise trăsături urbane (sec. XIII-XIV).

Descoperirile din 2003 din cele două puncte amintite mai sus întăresc, în toate privințele concluziile noastre publicate acum aproape un deceniu în urmă (1995).

Sigur apariția unei poziții cu o mână pe bazin iar cealaltă în lungul corpului (vezi mai sus, descrierea M55) poate fi accidentală și ne grăbim să o semnalăm ca atare.

Astfel avem o dată mai mult documentată succesiunea celor două elemente fundamentale: necropola creștină (sec. XIII-XIV) și citadela otomană (post 1540), care fac inconsistente aserțiuni de curând apărute privind prezența, chiar pe acest loc, a unei cetăți înainte de turci.

Strada Veche nr. 4B.

Pentru prima dată de la începutul investigațiilor arheologice în zona de S a orașului Brăila, pe Faleză, într-un perimetru pe care ne-am obișnuit să-l numim necropola creștină nr. 3 sau Cimitirul Mitropoliei Proilaviei, n-au fost descoperite morminte.

Dacă adăugăm la această primă observație faptul că str. Veche păstrează sensul de strada Biserica Veche și că pe această stradă unii cercetători ai istoriei orașului Brăila amplasează chiar biserica mitropolitană, atunci rezultatele din punctul nr. 4B sunt, oarecum, surprinzătoare.

Și aici ridicarea unei noi locuințe a permis cercetarea prealabilă a terenului. Suprafața a fost de 4 x 4 m (S 1) și în ea au fost surprinse o serie de complexe arheologice dintre care, cele mai importante sub raportul inventarului descoperit au fost cele 4 gropi menajere - G1 - G4.

Așadar, în cele patru complexe amintite au fost surprinse câteva categorii de obiecte, deosebit de importante după părerea noastră și anume:

În caroul 1 și 2 la -2,60 m s-a găsit un mic tezaur de monede turcești. Este vorba de 20 de mahmudele – Mahmud al II-lea (1808-1839) - foarte tocite, dintre care doar 3 erau perforate, ceea ce arată că ele erau retrase din uz și pregătite, poate, pentru a fi înșirate într-o salbă. La puține (2-3) se poate citi și anul de domnie (1 și 2) ceea ce le plasează la sfârșitul primului deceniu al secolului al XIX-lea, oricum, în timpul stăpânirii otomane a Brăilei. Remarcăm ca de fiecare dată în cazul unor astfel de piese, slaba lor calitate și tocirea argintului prin circulație.

O a doua categorie de obiecte ce ne-a atras atenția sunt fragmentele de brățări de sticlă. Este evident faptul că aparțin unor perioade diferite și unor ateliere greu de precizat în actualul stadiu de cercetare. Cele din sticlă albastră au analogii la Brăila, în descoperirile anterioare tot din zona cimitirului Mitropoliei Proilaviei. Ținând cont și de prezența unor bulgări mici de sticlă albastră și albă, nu excludem posibilitatea realizării acestor brățări în secolul al XVIII-lea și la Brăila.

În directă legătură cu o astfel de îndeletnicire, dar cu analogii în celălalt capăt al orașului s-ar afla scoicile marine aduse special la Brăila pentru a fi prelucrate și transformate în paftale. Astfel de scoici au mai fost găsite ca și aici (str. Veche 4 B) în cartierul turcesc al orașului, adică pe str. Cetății nr. 56, în chiar inima citadelei. Era probabil un meșteșug răspândit în sec. XVII-XVIII într-un oraș cu oarecari pretenții în ale modei pentru negustori etc.

La fel - descoperirea a două paftale din bronz alături de un fragment de lăntișor din aceeași material, a unui bumb, a unei bare din bronz și a unui colțar - sugerează alături de descoperiri similare, mai vechi, faptul că în secolele XVII-XVIII existau în Brăila ateliere pentru accesorii și bijuterii ieftine.

În sfârșit, două sigilii din plumb pentru mărfuri aduse din Anvers și Brașov subliniază încă o dată importanța comercială a Brăilei și în secolele de stăpânire otomană a orașului. [Ionel Căndea]

Note:

1. În general, așa cum am precizat în mai multe rânduri considerăm că orașul medieval și medieval târziu, până în pragul epocii moderne este cuprins la Brăila de faleză înaltă a Dunării și de traseul Bulevardului Al. I. Cuza și str. Unirii. În cadrul acestei suprafețe distingem alte trei zone de interes:

A. aria fostei cetăți – la N de Grădina Publică și Vadul Schelei până la Bulevardul Al. I. Cuza. Aici avem stabilită succesiunea a două reperi importante: 1. Necropola medievală nr. 1 (sec. XIII-XIV) peste care s-a suprapus după 1540 (octombrie) cetatea – fostă fortificația otomană

B. aria fostului cimitir creștin nr. 2 de secol XV (cca. 1400-1500) din actuala Piață Traian și mai ales de sub și din jurul bisericii Sf. Arhanghel Mihail.

C. aria fostei necropole a Mitropoliei Proilaviei, și întreaga zonă sudică a orașului medieval, în lungul Căii Silistrei, Calea Călărășilor de astăzi. Aici sunt două mari probleme de urmărit:

a. dispunerea cartierului (cartierelor) creștin(e) ale Brăilei, ce au gravitat în jurul Mitropoliei Proilaviei și

b. necropola Mitropoliei (a cărei biserică s-a prăbușit în 1846 odată cu malul înalt (terasa Dunării).

2. Vezi I. Căndea, Brăila. Origini și evoluție până la jumătatea secolului al XVI-lea, Brăila, 1995, p.237, fig. 11.

3. Fiind epuizată cercetarea pe suprafața contractată $4 \times 4 = 16 \text{ m}^2$, proprietarul n-a mai admis, decât cu greu, o supraveghere a excavărilor ce urmau să aibă loc pentru fundații.

4. Vezi Petre Ș. Năsturel, La conquete ottomane de Brăila et la creation du siege métropolitain de Proilavon, în Il Mar Nero 3, 1997/98, p.191-197. Punctul nostru de vedere, contrar celor afirmate de ilustrul bizantinist, în Il Mar Nero 4, 1999-2000, Brăila, fut-elle une forteresse avant 1538?, p.181-194, este întemeiat și pe aceste realități arheologice.

Informații suplimentare online

[Raportul 2183 din cronica.cimec.ro](#)

[Localizare pe hartă. folosind Mapserver Cimec.ro](#)